

Ur *Internationalen* 34/80

Insändare

VAD HÄNDE EGENTLIGEN I NORGE 1940?

Var norska kommunistpartiet verkligen emot ”varje form av motstånd”?

I nummer 19 av *Internationalen* publicerade vi en artikel av Bruno Waldin (=Stig Eriksson) om det norska kommunistpartiets, NKP:s, agerande under den tyska ockupationen av Norge 1940. Signaturen ”Terje” har inkommit med ett antal frågor kring artikeln. Bruno Waldin svarar.

– några frågor med anledning av Bruno Waldins artikel ”Det glömda sveket”.

1. Molotov-Ribbentropakten var kulmen på en lång period av mycket skadlig utrikespolitik. I dess namn begicks ytterligare oerhörda skändligheter såväl i ord som i handling. Men i den givna situationen av imperialistisk inringning och hot mot Sovjetunionen, vad kunde Stalin & C:o annat gjort? Kan man kritisera pakten i sig? Går det inte att se det som en i och för sig tillåtlig manöver mellan kapitaliststaterna av arbetarstaten samtidigt som man kritiserar Kominterns tillämpning?

2. Den bild jag fått av människor i NKP som upplevde denna tid var att man såg pakten enbart som en taktisk manöver. Att NKP var legalt från april till augusti 1940 såg man enbart som ett tillfälle att utan repression bygga upp den illegala apparaten inför den väntande illegaliteten. Kan BW belägga att ledningen för NKP verkligen gick emot ”varje form av motstånd”? Var citatet från *Arbeideren* 22/4-40 del av en konsekvent propaganda eller fanns det andra inslag?

3. BW ger intrycket att NKP närmast motvilligt ”tvingades ta upp kampen mot tyskarna och delta i motståndsrörelsen”. Samtidigt säger han själv att ”vissa NKP-grupper” redan från början tog upp striden. Är inte detta motsägelsefullt? Visar inte detta att verkligheten kanske var lite mer komplicerad än vad som anges av några lösryckta citat?

4. BW påstår, utan mer än ett lösryckt exempel som ”bevis”, att ”kamplinjen var terroristisk”. ”Strängt taget det enda som NKP utförde var djärva sabotage-aktioner”. Vilka källor har BW till detta? Litar han till den borgerliga ledningen för motståndsrörelsen?

5. I stort sett allt NKP gjorde tycks ha varit fel och ”huvudlöst från början till slut”, enligt BW. Vad skulle man då ha gjort? Jo, de ”norska trotskisterna” hade svaret redan 1939: ”allmän folkbeväpning” och ”klassförsvar” var deras lösen. Men om nu inte resten av arbetarrörelsen, vars majoritet var socialdemokratisk då som nu, kunde vinnas för den linjen?

Vad skulle man då göra? Ja, vad gjorde de ”norska trotskisterna” under kriget från 1940-45? Förhoppningsvis slogs man liksom NKP mot tyskarna inom motståndsrörelsen. I denna kamp finns det säkert mycket att analysera, kritisera och lära av – bl a hur man förhåller sej till borgarna – men det är lite magstarkt att helt ta heder och ära av en del inom arbetarrörelsen som trots allt spelade en stor roll i den antinazistiska kampen.

En försiktigare och mer ”ödmjuk” attityd når säkert längre...

”Terje”

Svar

Ja, ända fram till Hitler anföll Sovjetunionen!

I. Angående frågan om Molotov-Ribbentroppakten (Stalin-Hitlerpakten):

Det finns naturligtvis ingen princip som förbjuder en arbetarstat att göra vissa tillfälliga överenskommelser – ”tillåtliga manövrer” – med den ena eller andra kapitaliststaten. Vad som däremot måste betecknas som ett oförsvarligt brott mot marxismen och den proletära internationalismen är om arbetarstatens ledning nedlåter sig till ideologisk och politisk underkastelse inför sina nya ”allierade”. Men det var precis vad Sovjetbyråkratin gjorde i och med Stalin-Hitlerpakten: nästan all antinazistisk propaganda upphörde, Nazi-Tyskland blev i Kominterns publikationer och uttalanden en ”fredsälskande nation” – England och Frankrike blev i stället ”aggressiva imperialiststater”. (En absurd, men inte ologisk bieffekt av denna analys, var att man i svenska SKP:s ledning t.o.m diskuterade om inte Hitler egentligen förde en antikapitalistisk politik!!!)

Stalinister brukar dock bortse från dessa ideologiska ”eftergifter” och mena att det var det pris Sovjetunionen fick betala för att få ett ”andrum” i väntan på ett tyskt anfall. Men det är ett både cyniskt och ihåligt argument.

För det första vilseledde och avvärpnade den nya kommunistpropagandan den *internationella arbetarklassen*, vilken kunde ha varit den *enda verkliga allierade till den sovjetiska arbetarstaten i dess trängda läge!*

För det andra trodde inte Stalin & C:o på att Hitler skulle gå mot Sovjet. Om ”andrumargumentet” ska ha något berättigande måste det bevisas att Sovjet verkligen utnyttjade tiden till olika förberedelser. Men så var inte fallet. Stalin hade t ex i stället strax innan pakten rensat ut hela ledarskiktet i Röda Armén. Ingen bra åtgärd om man väntar ett tyskt anfall. All information som nådde Stalin om ett förestående tyskt angrepp avfärdades också som ”kontra-revolutionär propaganda”. Sovjetbyråkratin stod helt oförberedd när Hitlers arméer anföll i juni 1941!

Hitler hade däremot förberett sig mycket väl. Genom handelsavtal med Sovjet kunde Hitler-Tyskland förse sig med en mängd viktiga råvaror. Stalin följde också dessa avtal minutiöst medan Tyskland skötte sin del av dom med vänster hand...

Stalin-Hitlerpakten så som den slöts är således oförsvarbar. Att Stalin & C:o sedan inte hade något annat val – efter att ha kört den tyska arbetarklassen i botten, strypt de franska arbetarnas kamp i ”folkfronts”-snaran och slaktat den spanska revolutionen – det är en helt annan sak.

2. Helt klart var NKP uppbundet till pakten och agerade därefter. Jag har gått igenom NKP:s tidning *Arbeideren* under tiden april 1940 - sommaren 1941. Det finns inte en artikel som klart uppmanar till kamp mot de tyska ockupanterna eller talar positivt om det befintliga motståndet! Däremot finns det gott om artiklar och notiser som går i samma anda som den citerade artikeln från *Arbeideren* 22/4-1940. ”Inget motstånd” – det var NKP:s officiella linje ända fram till Hitlers överfall på Sovjet i juni 1941...

3. Ja, jag tror det var ”motvilligt” NKP:s *ledning* tvangs ta upp kampen. Det slutligt avgörande var naturligtvis det tyska anfallet på Sovjet. Men fram till dess levde NKP under trycket av de folkliga strömningar som tog upp motståndskampen. Många av NKP:s *medlemmar och sympatisörer* kände sig säkert inte lika bundna som ledningen till pakten och

Stalinbyråkratins utrikespolitik, utan var säkert inställda på – och deltog i – någon form av motstånd.

Samma sak gällde *NKP:s Bergenavdelning* som leddes av Peder Furubotn, en f d Kominternfunktionär som nått och jämt undgått Stalins utrensningar. Bergen-avdelningen tog upp kampen mot tyskarna redan från början. Och eftersom dess inflytande var stort – NKP tog 30 procent av sina röster från Bergen – kom även andra delar av NKP att påverkas av ”Furubotn-linjen”, t ex i Nordnorge. Detta förhållande var naturligtvis en ”komplicerad verklighet” så länge NKP officiellt inte var för en aktiv motståndslinje. Situationen ger emellertid en vink om vilket förtroende NKP kunde ha åtnjutit om man redan från början tagit upp motståndet och öppet proklamerat det från centralt håll...

Detta betyder inte att Furubotnlinjen å andra sidan var någon revolutionär klasskampslinje. Tvärtom. Om NKP:s centralkommitté representerade sovjetbyråkratins intressen, så baserades ”Furubotn-linjen” på *rent norska nationella* grunder. ”Vi må fora revolusjonær kamp mot tyskerne på Mor Norges grunn!”, menade Furubotn. (Dagens svenska SKP borde faktiskt känna en stor värdegemenskap med ”Furubotnlinjen”...)

4. Som en följd av sin (och Kominterns) syn på Hitler-Tyskland och kriget stod NKP närmast politiskt handfallet den 9 april. Eftersom partiet inte öppet förespråkade strid mot tyskarna under ett års tid – och heller inte förberett sig därpå – blev också NKP:s insatser därefter när man väl gick med i motståndsrörelsen.

NKP hade ingen klart utarbetad motståndsstrategi eller kamptaktik. Dess aktivitet i motståndskampen blev i hög grad improviserad. Och eftersom NKP:s politiska linje – under motståndstiden – fördes under extremt nationalistiska förtecken var många av dess slagord och paroller svåra att skilja från borgerliga partiers och grupperingars. Det låg därför nära till hands att NKP mest profilerade sig genom sina praktiska handlingar, dvs. djärva väpnade aktioner och sabotage. Här fanns uppenbart många varianter. Från enskilda NKP-medlemmar (t ex Asbjörn Sunde) som ofta förde en enmanskamp mot tyskarna, över mer kollektiva och planerade (men politiskt tvivelaktiga!) attentat som t ex det av mej refererade Mjøndalen-attentatet, och till mer oorganiserade och övertänkta aktioner tillsammans med andra delar av motståndsrörelsen.

Många av dessa aktiviteter var terroristiska i den meningen att den politiska kopplingen till klasskampen och arbetarrörelsen var klen. Sådana aktioner är förståeliga om de kommer från enskilda individer och grupper. Men ett parti som påstår sig vara kommunistiskt måste ha större anspråk. Att hundratals, ja tusentals, norska kommunister kämpade, blev torterade av Gestapo, och till och med fick ge sitt liv i kampen – det är otvivelaktigt stora exempel på verkligt hjältemod. Men vi får inte låta offerviljan och förlusterna dölja det faktum att NKP:s politiska linje – och ledning – var bankrutt i politiskt hänseende, inte minst de borgerliga motståndsgrupperna. Att NKP var dåligt gör naturligtvis inte andra bättre.

Här måste sägas, vilket norska kamrater påpekat för mig, att när väl NKP gick med i motståndet hade de trots allt en drivande funktion. Detta nedtonas av förklarliga skäl i den borgerliga historieskrivningen av motståndskampen, t ex i Tore Gjelsviks bok ”Hjemmefronten”.

5. Kunde NKP då ha gjort annorlunda? Ja, men låt mej först påpeka att kamrat Terjes inställning, enligt min mening, ger utrymme för opportunistiska och farliga avvikelser. Om kommunister – om än i en mycket svår situation – inriktar sig på en linje, som är ”bra” bara därför att andra direkt kan vinnas för den, då skulle vi snart hamna på fel sida i klasskampen.

Kommunister måste naturligtvis föra sin egen linje – som motsvarar arbetarklassens objektiva intressen – oavsett om större delen av arbetarrörelsen har en annan uppfattning för tillfället. Ur kommunistisk synvinkel är ingenting ”realistiskt” bara för att det är omedelbart och enkelt genomförbart. I många fall måste vi ”gå mot strömmen”, som t ex bolsjevikerna tvangs att göra under första världskriget. De få norska trotskisterna hade en klassinriktad linje, men som naturligtvis framstod som ”abstrakt” därför att inga andra förde fram den. NKP, å andra sidan, var ett litet, men relativt inflytelserikt parti. Hade de fört en revolutionär klasslinje från början skulle säkert det ”norska motståndet”, dvs. den norska arbetarklassens kamp mot kriget, sett annorlunda ut.

Det är naturligtvis idealism att kräva att ett stalinistiskt parti skulle ha förvandlat sig till ett revolutionärt parti över en natt, men det förelåg å andra sidan inga speciella objektiva historiska omständigheter som skulle ha hindrat NKP (om det varit ett friskt parti) att föra en trotskistisk klasslinje. Om den sedan lyckats, är en helt annan fråga. Garantier i förväg medföljer icke avgörande händelser i klasskampen...

Slutligen Terjes påstående att NKP trots allt spelade ”en stor roll i den antinazistiska kampen”. Det är som sagt en sanning med modifikation. Detsamma brukar sägas om Sovjets insatser i andra världskriget. Antalet stupade ryska soldater och Röda Arméns heroism blir lätt ett argument för att Stalins politik var korrekt när det framförs av äldre stalinister som var med under de svåra åren. Men det är just för att undvika sådana enorma förluster och höga pris i kampen som vi måste skärskåda tidigare erfarenheter!

Vi måste säkerligen vara mer ”försiktiga” och ”ödmjuka” – dvs. mer pedagogiska! – om vi vill vinna de stalinister till vår sida som har starka känslöbindningar till den antinazistiska kampen. Men vi får inte undvika att tala om sanningen – hur bitter den än kan framstå...

Kamratligen, Bruno Waldin

KÄLLOR:

Om Stalin-Hitlerpakten: se Klas Eklunds artiklar i *Internationalen* nr 32 och 33 - 1979 samt Milton Alvins artikel – [Kan Stalins pakt med Hitler försvaras?](#) (från 1972)

Om ”Furubotn-linjen” se Torgrim Titlestads ”Peder Furubotn – Stalin midt-emot”, Gyldendal Norsk Förlag, Oslo, 1977, sid 59-104.

Om NKP:s arbete i fackföreningsrörelsen se Knut Aagesens artikel ”Fagopposisjonen av 1940” i *1940 – Fra neytral til okkupert*, Universitetsforlaget, Oslo, 1969, sid 353-459.

Om stalinistisk politik under 1939-41 se Sven Yvonne Hirdmans *Sveriges Kommunistiska Parti 1939-1945*, Allmänna Förlaget, Stockholm, 1974, sid 22-79 [finns på marxistarkivet: [Sveriges Kommunistiska Parti och 2:a världskrigets första år](#)] Se även Fernando Claudins verk [Krisen i den kommunistiska rörelsen, band 2](#), Röda Rummet/Barrikad, Stockholm, 1980

Om NKP:s motståndspolitik se Tore Gjelsviks *Hjemmefronten*, Liber Förlag, Stockholm, 1979 och intervjun med Torolv Solheim i *Kontrast* nr 1 & 2 1971, sid 24-35. Se även kritisk artikel från maoistiskt håll i *Røde Fane* (tidskrift fra AKPm1) nr 5/77, sid 13-27. Se också *Oktober* (de nuvarande norska trotskisternas tidskrift) nr 2/79, sid 19-21.

Se även: [Kommunisterna och Andra världskriget 1939-40](#). Artiklar, tal och dokument (främst ur SKP:s dagstidning *Ny Dag*)